

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/220146,28-maja-1975-roku-przyjeto-ustawe-o-dwustopniowym-podziale-administracyjnym-Pols.html>
08.03.2026, 08:12

28 maja 1975 roku przyjęto ustawę o dwustopniowym podziale administracyjnym Polski - wprowadzono 49 województw

Ustawa likwidowała trzystopniowy podział administracyjny (województwo-powiat-gmina). W jego miejsce wprowadzono dwustopniowy podział: województwo - gmina. Zamiast dotychczasowych 17 województw i 5 miast wydzielonych, utworzono 49 mniejszych województw. Celem tej reformy było m.in.: zwiększenie kontroli centralnej (łatwiejsze zarządzanie mniejszymi jednostkami, wzmocnienie roli miast średniej wielkości oraz ograniczenie znaczenia dużych ośrodków regionalnych. Nowy podział administracyjny obowiązywał do 31 grudnia 1998 r., kiedy to przywrócono trzystopniowy system administracyjny i utworzono 16 większych województw oraz powiaty.

28.05.2026

Ideologiczna i polityczna geneza ustawy

Geneza ustawy o dwustopniowym podziale administracyjnym Polski z 28 maja 1975 r. miała ścisły związek z politycznymi, gospodarczymi i ideologicznymi założeniami władz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Dyskusje na temat reformy administracyjnej rozpoczęły się już w latach 60., jednak decydujący impuls do ich realizacji dał I sekretarz KC PZPR Edward Gierek, który objął władzę w 1970 roku. Wstępem do reformy ogólnopaństwowej była reforma gminna z 1973 r., polegająca na likwidacji gromad i wzmocnieniu roli gmin. Stanowiła ona przygotowanie do znacznie głębszych zmian w strukturze administracyjnej państwa. Ostatecznie, pod koniec maja 1975 r., Sejm uchwalił ustawę wprowadzającą dwustopniowy podział administracyjny kraju, na szczeblu województw i gmin. Jak czytamy we wstępie ustawy:

„W celu dostosowania podziału administracyjnego do potrzeb przyspieszonego rozwoju społeczno gospodarczego kraju, stworzenia warunków bardziej sprawnego zarządzania gospodarką narodową oraz funkcjonowania organów władzy i administracji państwowej, a także w celu lepszego zaspokajania rosnących potrzeb społeczeństwa stanowi się, co następuje, (...) Wprowadza się dwustopniowy podział administracyjny Państwa na jednostki stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego. Jednostkami podziału administracyjnego stopnia podstawowego są gminy i miasta oraz dzielnice większych miast”.

Głównym celem reformy była centralizacja władzy i administracyjna kontrola nad ziemiami polskimi. Reforma miała na celu zwiększenie kontroli aparatu partyjnego nad regionami. Mniejsze województwa oznaczały więcej wojewodów, którzy byli bezpośrednio podporządkowani władzy centralnej i PZPR. Ponadto likwidacja powiatów usuwała jeden szczebel administracyjny, co w założeniu miało uprościć zarządzanie, ale w praktyce umożliwiało bardziej bezpośredni nadzór z centrum. W rezultacie nowy podział administracyjny wzmocniał lokalne elity i nowe ośrodki miejskie.

Reforma miała podnieść również rangę miast średniej wielkości, które dotąd były podporządkowane dużym ośrodkom (np. Piła, Siedlce, Elbląg i wiele innych). Jednak jak się szybko okazało dzięki utworzeniu nowych województw, wspomniane lokalne elity partyjne i administracyjne zyskiwały większe znaczenie, co budowało lojalność wobec rządzącej partii. Warto zaznaczyć, że wraz z nową ustawą ogłoszono nowe hasła modernizacji i rozwoju regionalnego. W okresie gierkowskim silnie promowano ideę modernizacji kraju i tzw. „drugiej Polski”. Władze PRL twierdziły, że nowy podział administracyjny lepiej odpowiada potrzebom rozwoju gospodarczego i społecznego, szczególnie na terenach dotąd uważanych za peryferyjne.

Wymierne korzyści

Reforma z 1975 r. sprawiła, że miasta dotąd powiatowe lub peryferyjne zyskały status stolic województw (np. Leszno, Skierniewice, Ciechanów), co przyczyniło się do rozwoju lokalnej infrastruktury i usług. Utworzenie nowych urzędów wojewódzkich, sądów, szkół wyższych czy redakcji gazet pobudziło także rozwój administracyjno-usługowy w tych ośrodkach. Chociaż reforma została przeprowadzona w sposób odgórny i scentralizowany, bez udziału społeczeństwa obywatelskiego ani konsultacji z samorządami (które wówczas nie funkcjonowały w niezależnej formie), to w założeniach mniejsze jednostki administracyjne miały umożliwiać lepsze rozpoznanie lokalnych problemów oraz sprawniejsze podejmowanie decyzji przez władze.

W ostatecznym rozrachunku nowa reforma doprowadziła do nadmiernego rozdrobnienia administracyjnego, dublowania kompetencji oraz wzrostu kosztów funkcjonowania aparatu państwowego. Nowy podział administracyjny nie odpowiadał również ani podziałom historycznym, ani naturalnym ośrodkom gospodarczym i społecznym. Nowo utworzone województwa często nie posiadały wystarczającej infrastruktury ani potencjału kadrowego, by efektywnie realizować zadania publiczne. Zamiast usprawnić zarządzanie, reforma przyczyniła się do biurokratyzacji, osłabienia dużych ośrodków miejskich oraz centralizacji decyzji w rękach lokalnych elit partyjnych lojalnych wobec władzy centralnej.

W konsekwencji nowy podział administracyjny stał się narzędziem w rękach władz komunistycznych. Reformę wykorzystywano do nagradzania lokalnych elit partyjnych, tworząc nowe stanowiska dla lojalnych działaczy PZPR. Dodatkowo każde województwo otrzymało własny komitet partii, co ułatwiało sprawowanie kontroli i nadzoru nad społeczeństwem. Nie bez powodu reforma z 1975 r. miała wyraźnie polityczny i centralistyczny charakter. Choć przyniosła pewne lokalne korzyści – takie jak rozwój niektórych miast – to w dłuższej perspektywie okazała się kosztowna i nieefektywna. W rezultacie, w 1998 r. przywrócono trzystopniowy podział administracyjny (województwo-powiat-gmina) oraz zmniejszono liczbę województw do 16, dostosowując je do rzeczywistych struktur społeczno-gospodarczych kraju.

W 2025 r. IPN wydał książkę pt. „Między propagandą sukcesu a krachem gospodarczym. Polska dekady Gierka (1970-1980) w ujęciu regionalnym” – autorów: Jerzy Autuchiewicz, Marcin Markiewicz. Niniejszy tom zawiera szesnaście artykułów, które są efektem badań nad lokalnymi uwarunkowaniami politycznymi i społeczno-gospodarczymi tego dziesięciolecia. Przyjęta przez autorów regionalna perspektywa badawcza istotnie uzupełnia obraz Polski lat siedemdziesiątych, ponieważ historia działa się nie tylko w stolicy i dużych miastach, ale również na szeroko pojętej prowincji. Niniejsza publikacja powstała w ramach Centralnego Projektu Badawczego IPN: Ruch komunistyczny i aparat władzy 1917-1990 i jest dostępna w naszych księgarniach online i stacjonarnie.

Między propagandą sukcesu a krachem gospodarczym

Polska dekady Gierka (1970–1980)
w ujęciu regionalnym

W 2019 r. IPN wydał książkę pt. „Zwijanie sztandaru. Komitet Wojewódzki PZPR w Gdańsku w latach 1975 - 1990” - autora: Piotr Brzeziński. Niniejsza pozycja drobiazgowo odtwarza erozję partii komunistycznej. Ukazuje ją zarówno z perspektywy całej Polski, jak i Gdańska - miasta, w którym w grudniu 1970 r. zbuntowani robotnicy podpalili siedzibę Komitetu Wojewódzkiego PZPR, a dziesięć lat później założyli NSZZ „Solidarność”. Jednocześnie to ponadczasowa opowieść o mechanizmach władzy i przestroga przed tym, jaki los spotyka zdemoralizowane elity polityczne, które lekceważą odczucia zwykłych obywateli.

Ponadto zachęcamy do odwiedzenia naszego portalu przystanekhistoria.pl, gdzie znajdą Państwo wiele interesujących artykułów i innych materiałów dotyczących epoki Gierka:

- Mirosław Szumiło, [Gierek w szkole partyjnej](#)
- Magdalena Dźwigał, [„Jak, pomożecie?”. Edward Gierek wobec szczecińskiego strajku z 1971 r.](#)
- Włodzimierz Suleja, [Zmarnowana dekada](#)
- Piotr Brzeziński, [Kulisy gierkowego „Pomożecie?”](#)
- Marcin Dąbrowski, [„Nie możemy już bardziej się zadłużać”. Raporty ekspertów dla Edwarda Gierka 1976-1980](#)

Audio: dr Konrad Graczyk – Ustawa o dwustopniowym podziale administracyjnym Polski – utworzono 49 województw

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

fot. AIPN, Przedstawiciele najwyższych władz PRL i PZPR uczestniczący prawdopodobnie w V Kongresie ZBoWiD w Sali Kongresowej Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie w maju 1974 roku, syg. IPNBU-3-2-6-4

Pliki do pobrania

[dr Konrad Graczyk - Ustawa o dwustopniowym podziale administracyjnym Polski - utworzono 49 województw \(mp3, 5.24 MB\)](#)

[dr Konrad Graczyk - Ustawa o dwustopniowym podziale administracyjnym Polski - utworzono 49 województw \(wav, 38.45 MB\)](#)